

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın Sekizinci ve Son Genel Kongresi ve Teşkilatın Türk Spor Kurumuna Dönüştürülmesi

Mahmut Bolat*

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi öncesi spor faaliyetleri, Osmanlı toplumunda başlangıçta güreş ve okçuluğun yanı sıra binicilik, cirit atma ve ağırlık kaldırma gibi alanlarda eğlence ve askeri amaçlarla yapılmıştır. Bu etkinlikler de sporun daha çok savaş gücünün sürdürülmesiyle ilişkili olarak algılandığını ve aynı zamanda da düğün, panayır, bayram gibi kutlamalar sırasında, eğlence amacıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir¹.

Başta jimnastik olmak üzere modern sporlar, Osmanlı İmparatorluğu’nda 1860’lı yıllardan itibaren yapılmaya başlanmış ve 1863’te Mekteb-i Harbiye ve askeri idadi müfredatlarına jimnastik dersleri konulmuştur. 1860’ta Robert Koleji ve 1868’de Mekteb-i Sultani’nin açılması sonrası da bu okulların müfredat programına beden eğitimi dersleri konulmuş ve böylece bir bakıma bu okullar, modern sporların Osmanlı Devleti’ne girişine aracılık eden sivil kurumlar olmuştur. Bu okullarla birlikte futbol ve basketbolun devletin benimsediği sporlar arasına girmesi yanında, 1869’da çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nde jimnastik derslerinin önemi vurgulanarak, bu dersler rüştiyeler için zorunlu kılınmış, 1870’te Mekteb-i Tıbbiye, 1887’de de sivil idadilere jimnastik ve eskrim dersleri konulmuştur². Yine, 1870-1898 yılları arasında atletizm, yüzme, kürek, grekoromen güreş ve bisiklet gibi sporlarla

* Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE, mbolat@ahievran.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-2276-6018>
DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.787

1 L. Hilal Akgül, “Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından: Burhan Felek”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 17, S. 49, 2001, s. 205.

2 Ferdi Ertekin, “Mutlak Monarşi’den Cumhuriyet’e Türkiye’de Spor Anlayışının Evrimi”, *Akademik Hassasiyetler*, C 10, S. Cumhuriyet Özel Sayısı, 2023, s. 176; Efdal As, “İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bir Uluslararası Entegrasyon Örneği Olarak Modern Olimpiyatlara Katılım”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 59, 2016, s. 5; Erol

da tanışılmıştır³. Ancak bu gelişmelere rağmen Osmanlı Devleti'nde spor, okul bahçeleri ile sınırlı kalmış ve ülke genelinde yaygınlaştırılamamıştır⁴.

Gerçek anlamda sporun, geniş halk kitlelerince tanınması ve sevilmesi, futbolun Osmanlı Devleti'ne girmesi ile başlayacak ve birçok ülkede olduğu gibi Osmanlı'da da sporun tarihi, futbolun tarihi ile anılacaktır. 19. yüzyılın sonlarına doğru futbola olan ilginin artması ile de geleneksel sporlara verilen önem azalmış, bu dönemde önce İzmir'de İngilizler tarafından oynanmaya başlayan futbol, kısa sürede Selanik ve İstanbul'a da sirayet etmiş ve Batı etkisine açık bu kozmopolit şehirlerde de futbol oynanmaya başlanmıştır. Bu ilgi doğrultusunda, ilk futbol kulüpleri ve bunlar arasında organizasyonu sağlamak amacıyla da İstanbul Futbol Birliği kurulmuştur⁵.

Fakat II. Abdülhamid'in iktidarının yaşandığı bu dönemde, bileklerini keserek intihar ettiği iddia edilen eski padişah Abdülaziz'in bir pehlivana öldürtülmüş olabileceği şüphesi ve sportif faaliyetler için bir araya gelen kişilerin kendisine yönelikte böyle bir eylemde bulunabileceği düşüncesi, II. Abdülhamid'i İstanbul'da güreşi dahi yasaklamaya iten bir etken olmuştur. Böylesi bir şüphe de II. Abdülhamid döneminde futbolun bir iç güvenlik ve asayiş problemi olarak algılanarak, jurnal konusu olmasına yol açmıştır. Bu nedenle, gençlerin toplu halde girdiği herhangi bir faaliyetin derhal ilgili makamlara jurnallendiği bir ortamda Müslüman-Türk gençlerinin bir takım kurup futbol oynaması oldukça güç olmuştur. Böyle bir ortam içerisinde, Mekteb-i Bahriye talebesi Fuat Hüsnü Kayacan, Reşad Danyal ve arkadaşları tarafından 1901'de kurulan "Black Stockings" Takımı, hafiyeler tarafından Saray'a ihbar edilme endişesi ile takımlarına İngilizce isim koyarak idmanlarını gizli saklı yapmak zorunda kalmışlarsa da kısa sürede jurnallenmekten kurtulamamışlardır. Bunun ardından 1903'te nazır Osman Paşa'nın çocuklarıyla birkaç arkadaşı tarafından, ilk resmi spor kulübü "Beşiktaş Jimnastik Kulübü" kurulmuş, Beşiktaş'ı, Black Stockings ile aynı akıbete uğramaktan Padişah'ın Seryaveri Mehmet Paşa kurtarmıştır. Mehmet Paşa, Padişah'ı bu konuda ikna etmiş ve nihayet çıkarılan özel bir fermanla ve mektep adı

Evcin, "Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C 33, S. 55, 2014, s.309.

3 Ertekin, agm., s. 177.

4 Nejla Günay, "Osmanlı Devleti'nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü", *Belleten*, C 81, S. 292, 2017, s. 918; Akgül, agm., s. 207.

5 Hakan Sunay, *Spor Yönetimi*, Gazi Kitabevi, 4. Baskı, Ankara 2021, s. 214; Akgül, agm., s. 207; Ertekin, agm., s. 177; As, agm., s. 5.

altında kulübün faaliyetine izin verilmiştir. Beşiktaş'ın kuruluşunu, 1905'te Galatasaray'ın ve 1907'de de Fenerbahçe'nin kuruluşu takip etmiştir⁶.

Ticaret amacıyla İstanbul ve İzmir'e gelerek yerleşmiş olan İngiliz aileler, futbolda olduğu gibi modern sporların tanıtılıp yayılmasına da katkı sağlamış, büyük kentlerde futbol başta olmak üzere tenis, kürek ve yelken yarışlarını başlatmışlardır⁷. Bu aileler "Football and Rugby Club" adını taşıyan bir kulüp de kurmuş ve bu etkinlikler çok geçmeden halk arasında büyük ilgi uyandırmıştır. Bu ilgi, bu etkinliklere İngilizlerin yanı sıra Osmanlı ülkesinde bulunan diğer yabancıların ve Osmanlı uyruklu gayrimüslimlerin de katılmasını beraberinde getirmiştir. Yine bu dönemde yabancılar tarafından kurulan Cadiceuy Football Club, Moda Football Club, Elpis ve Imogone Osmanlı'daki ilk futbol kulüpleri olarak tarihe geçmiş ve bu gelişmeler sonrası bu dört kulüp İstanbul Futbol Ligi'ni oluşturmuşlardır. Çok geçmeden II. Abdülhamit'in kısıtlamalarının delindiği bir dönemde önce Galatasaray kuruluşunun hemen ardından 1905 yılında, Fenerbahçe de 1908 yılında İstanbul Futbol Birliği'ne katılmışlardır⁸.

İstanbul Futbol Birliği, hem futbol maçlarının düzenli ve programlı biçimde oynanmasını sağlayan bir lig sistemi getirmesi, hem de ilk tek sporlu, çok kulüplü federatif yapı olması bakımından Osmanlı spor tarihi içinde önemli bir yere sahiptir. Zaman içinde genişleyen İstanbul Futbol Birliği, 1910 yılında yeniden yapılanmaya giderek adını İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi olarak değiştirmiş, daha sonra "Cuma Ligi" ve "Pazar Ligi" olarak ikiye bölünmüş ve bu şekilde Cumhuriyet dönemine kadar gelmiştir⁹.

Bu süreç içerisinde 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile sağlanan özgürlük ortamı, spor alanında da kendisini göstermiş, daha önce kurulan kulüplerin tescili yapılmış ve birçok yeni spor kulübü açılmıştır. Ancak cemiyetler ve onların faaliyetleriyle ilgili bir kanun olmaması çeşitli problemler yaşanmasına neden olmuş, bu durumun önüne geçmek için de 16 Ağustos 1909'da "Cemiyetler Kanunu" çıkarılmıştır. Böylece parti, dernek vb. kurmak bir kurala bağlanmış ve bu kanundan sonra 21 Ağustos 1909'da Kanun-i Esasi'ye 120. madde eklenerek dernek kurma hak ve özgürlüğü anayasal güvence altına alın-

6 Necdet Aysal, "Meşrutiyetten Cumhuriyete Mustafa Kemal Atatürk ve Spor", *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C 21, S. 100. Yıl Özel Sayısı, 2023, s. 20; Ertekin, agm., s. 177-178; Akgül, agm., s. 208.

7 Aysal, agm., s. 20.

8 Akgül, agm., s. 207-208.

9 Akgül, agm., s. 208.

miştir¹⁰. Cemiyetler Kanunu ile Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe gibi kulüplerin kuruluşu resmen tescillenmiş ayrıca Selim Sırrı Tarcan önderliğinde uluslararası düzeydeki spor faaliyetlerini düzenlemek ve teşvik etmek amacıyla, “Osmanlı Millî Olimpiyat Komitesi” de bu dönemde kurulmuştur¹¹.

Yine Türk toplumunu ve özellikle gençleri, denizciliğe ve deniz sporlarına alıştırmak ve sevdirmek amacıyla Bahriye Nazırlığı ve Osmanlı Donanma Cemiyeti tarafından “Osmanlı Denizcilik Yurdu” adı verilen bir kulübün kurulmasına karar verilmiş ve fahri başkanlığını Velihaht Abdülmecit Efendi’nin üstlendiği bu yurdun başkanlığına emekli Bahriye Binbaşı Nuri Bey getirilmiştir. Osmanlı Denizcilik Yurdu, yüzme sporları başta olmak üzere kürek ve yelken dallarında pek çok yarışma düzenlemiştir. Faaliyetlerini Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar devam ettiren cemiyet, savaş sonunda etkinliğini yitirmiştir¹².

Anadolu’da zaten yetersiz olan spor faaliyetlerine, I. Dünya Savaşı’nın yarattığı olumsuz koşullar ile Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf Devletleri’nin Anadolu’daki işgalleri büyük bir darbe vurmuş¹³, bu dönemde kurulan spor birlikleri de Türk futbol ve sporundaki organizasyonsuzluk ve karmaşa halini arttırmış ve Türk sporunu düzene sokmak ihtiyacı nihayetinde “Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı”nı doğurmuştur¹⁴.

Bu dönem için söylenmesi gereken bir diğer önemli husus ise bir bakıma Gençlik ve Spor Bayramının kökenini oluşturmuş olan “İdman Bayramı”dır. İdman Bayramı ilk olarak 29 Nisan 1916 yılında Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in girişimi ile Kadıköy’de bulunan İttihad Spor Kulübünün çayırında kutlanmıştır. Selim Sırrı Bey bayramı her yıl tekrarlamak, coşkuyu arttırmak ve kalıcılığını sağlamak amacıyla tüm gençlerin hep bir ağızdan söyleyebileceği bir marş bulma yoluna da gitmiş ve yapılan araştırmaların sonucunda, İsveçli Felix Karling’in “Şakıyan Üç Genç Kız” adlı bestesi, “Gençlik Marşı” adıyla Türkçeye uyarlanarak, ilk defa 1916 yılındaki İdman Bayramında söylenmiştir. 1917 yılında İdman Bayramı aynı yerde ikinci kez kutlanmış olmakla birlikte, 1917 yılından sonra savaş sebebiyle bir daha kutlanamamıştır¹⁵.

10 Günay, agm., s. 920-921; Aysal, agm., s. 21.

11 Ertekin, agm., s. 178; Akgöl, agm., s. 209.

12 Aysal, agm., s. 21-22.

13 Evcin, agm., s. 306.

14 Sunay, age., s. 217-218.

15 Bengül Salman Bolat, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, s. 30-31.

1. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Döneminde Türk Spor

Türk sporunun çağın şartlarına uygun şekilde teşkilatlanması amacıyla 1921’de oluşturulan “İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi” Türk sporu için önemli bir aşama olmuştur. Bu heyetin kuruluş çalışmalarına katılan Fenerbahçe, Galatasaray, Altınordu, Anadolu, Süleymaniye ve Anadoluhisarı kulüpleri yönetmelik çalışmalarını sürdürürken, lig maçlarını başlatmak amacıyla da dört kişilik bir komisyon oluşturmuşlardır. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın örgütsel önceli olan bu geçici yapı, İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi adını almıştır¹⁶. Cemiyetler Kanunu’na göre tescil edilip tüzel kişilik kazanmak için Dahiliye Nezareti’ne başvuran ve Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı adıyla bir cemiyet kurarak, Türkiye’de sporun gelişmesi ve ilerlemesi için kurulan bütün spor cemiyetlerinin aralarında bir birlik kurması amacıyla yola çıktıkları anlaşılan kulüplerin bu başvurusu, Cemiyetler Kanununda böyle bir birlik kurulmasına yönelik bir açıklama bulunmadığından, cemiyet hakkında yapılacak işlemler Danıştay’a sevk edilmiştir¹⁷.

Danıştay’a havale edilen başvuru, Mülkiye ve Maarif Dairesi’nde okunmuş, açıklamasında; Altınordu İdman Yurdu, Anadolu İdman Kulübü, İdman Yurdu, Beylerbeyi Terbiye-i Bedeniye Yurdu, Türk Gücü, Darüşşafaka Mezuniyet Terbiye-i Bedeniye Yurdu, Süleymaniye Terbiye-i Bedeniye Yurdu, Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü, Fenerbahçe Spor Kulübü, Kumkapı Terbiye-i Bedeniye Yurdu, Nişantaşı Terbiye-i Bedeniye Yurdu, Vefa İdman Yurdu ve Hilal Spor Kulübü cemiyet ve kulüplerinin katılımı ve birleşmesi ile Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı unvanıyla bir cemiyet kurulacağından bahisle, bu başvurunun hukuk müşavirliğince incelendiği, Cemiyetler Kanunu’nda buna dair bir kayıt ve açıklık bulunmamakla birlikte, medeni ülkelerde örneğin; Fransa Cemiyetler Kanunu’nda bazı cemiyetlerin birleşimi ile yeniden bir cemiyet kurmalarına yönelik bir madde bulunduğu, buna göre hükümete başvuru ile bunun mümkün olabileceği, işleri bakanlığının tetkik ve olurlarına bırakılmıştır¹⁸.

Nihayetinde, 22 Mayıs 1922 tarihinde, Türkiye’nin ilk ulusal spor yönetimi olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, bir federatif yapı olarak yasallık

16 Kurthan Fişek, *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985, s. 95; Evcin, agm., s. 341.

17 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH. HMF. 4.4, 5 Kanunuevvel 1337.

18 BOA, BEO. 4710/353224, 15 Kanunusani 1338.

kazanmıştır¹⁹. TİCİ 14 Temmuz 1922'de Fenerbahçe Kulübü'nde ilk toplantısını yapmış, 31 Temmuz 1922'de yapılan genel merkez toplantısında da ilk başkanı olarak Ali Sami Yen'i seçmiştir. Türkiye'nin ilk çok kulüplü ve çok sporlu resmî spor örgütü olarak faaliyetine başlayan TİCİ, 24 Ağustos 1922'de Burhan Felek başkanlığında atletizm, Ali Seyfi başkanlığında güreş ve Yusuf Ziya Öniş başkanlığında futbol federasyonlarını kurmuştur²⁰.

TİCİ, Cumhuriyet'in ilanıyla ülke sathındaki bütün spor faaliyetlerini sevk ve idare eden tek yetkili organ olarak:

“Sağlıklı nesiller yetiştirmek, gençleri içki kumar gibi alışkanlıklardan uzak tutmak, spor etkinlikleri vasıtasıyla gençlere memleketlerini sevdirmek, spor yarışmaları düzenlemek, yönetmek ve ülkeyi uluslararası alanda temsil etmek, Türkiye’de beden terbiyesi ve sporun fenni esaslar dâhilinde gelişmesine çalışmak, her spor dalı için federasyon kurarak uluslararası ilişkilere girmek, spor ile ilgili bütün idari ve ilmi yönetmelikleri hazırlamak, spor sahalarını çoğaltmak, mevcutları düzenlemek, müsabakalarda dereceye giren sporcuları ödüllendirmek ve söz konusu dönemde sporun tüm Anadolu’ya yayılmasını sağlamak” amacıyla faaliyet göstermiştir²¹.

Örgütlenmesinde İsviçre Federasyonu örnek alınan TİCİ²², 16.01.1924 tarihinde Türk gençliğinin gelişim ve ilerlemesi için çalışan bir dernek olduğu ve her ülkede bu türden cemiyetlerinin himaye edildikleri belirtilerek, bakanlar kurulu kararıyla kamuya yararlı derneklerden sayılmıştır²³.

TİCİ'nin kurucularından olan Burhan Felek'e göre; spor şahısların ve özel teşebbüslerin malı olmalı fakat hükümet ve millet tarafından korunmalıydı. Bu yönüyle TİCİ, Avrupa'da devlet ve hükümetten bağımsız olarak kurulan federatif spor birliklerinin, Türkiye'deki benzeri idi ve aşağıdan yukarıya seçimle ve federe birimlerin (kulüplerin) bir üst basamağa federatif yetkiler devretmesiyle oluşan bir örgütsel yapıdaydı²⁴. Bu doğrultuda Cumhuriyet

19 Fişek, *age.*, s. 95.

20 Sunay, *age.*, s. 219.

21 Evcin, *agm.*, s. 341-342.

22 Fatih Parlakyıldız-Muhammet Erat, “Atatürk Dönemi Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türkiye’de Sporun Teşkilatlanması İçin Yaptığı Bazı Düzenlemeler ve Destekler”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Y. 22, S. 35, 2023, s. 89.

23 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.1/8.47.14, 16.01.1924.

24 A. Faik İmamoğlu, “Türkiye’de Sporun Yönetmelik Yapısı İçinde Spor Federasyonları”, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C 16, S. 2, 2011, s. 5; Fişek, *age.*, s. 105.

yönetimi de o dönemde izlediği politikalara uygun olarak, sporun örgütlenmesini kulüplerin kendilerine bırakmıştı²⁵.

TİCİ, 20 Şubat 1923 tarihinde Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından Türkiye Üyesi Selim Sırrı Tarcan'a gönderilen bir mektupla 1924 Paris Olimpiyatları'na davet edilmiştir²⁶. Türk sporculuğunun gelişimi ve ülke geneline yayılması için bu tür etkinliklere katılımın önemli olduğu noktasından hareketle ve bu müsabakalar için sporcuları hazırlamak amacıyla, Avrupalı uzmanlardan faydalanılmasının zorunlu olduğu da belirtilerek, Hükümet tarafından TİCİ'ye olimpiyatlara katılım için gerekli olan 17 bin liranın verilmesi kararlaştırılmıştır²⁷.

Kurtuluş Savaşı sonrasında yaşanan diplomatik yalnızlıktan kurtulma ve tanınma mücadelesi veren Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, olimpiyatları bu anlamda değerlendirmiş ve olimpiyatlar yeni Türk Devleti'nin propagandasını yapma fırsatı olarak görüldüğünden, siyasal çevrelerce de desteklenmiştir²⁸.

Türkiye Millî Olimpiyat Cemiyeti Başkanı Selim Sırrı Tarcan, 16 Şubat 1924'te İsmet Paşa'ya, Paris Olimpiyatları'nın yapılacağı tarihleri bildirdiği yazısında; Türk sporcularının bu olimpiyatlar için bütün güçleri ile çalıştığını, bu müsabakaları kazanmak kadar burada iyi mücadele etmenin önemli olduğunu belirtmiş ve bir bakıma bu olimpiyatlardan bir başarı beklemekten ziyade bu müsabakalara katılımın önemini vurgulamıştır²⁹.

Bununla birlikte, hükümetin olimpiyatlar için verdiği destek yoğun eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bunun yanı sıra kamuoyunda, "Paris'e gidelim mi, gitmeyelim mi?" tartışması başlamış, gazetelerde, Türk gençliğinin olimpiyatlara katılacak dereceye ulaşmadığı iddia edilerek, mahcup olunacağı belirtilmiştir³⁰.

Olimpiyatlarda başarının değil, katılımın önemli olduğunun yeterince kavranmadığı bu dönemde konuya eleştirel yaklaşanlar, uzun süren savaş döneminden çıkıldığından, sporcuların bu zorlu dönemde yeteri kadar

25 Akgül, agm., s. 215.

26 Efdal As, "İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin Katıldığı Olimpiyatlar (1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Yıl: 12, S. 24, 2016, s. 162.

27 BCA, 30.18.1.1/8.46.5, 16.01.1924.

28 Nuray Özdemir, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Katıldığı İlk Uluslararası Organizasyon: 1924 Paris Olimpiyatları", *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 51, 2013, s. 723.

29 BCA, 30.10.0.0/144.34.3, 16.02.1924.

30 Özdemir, agm., s. 727.

fiziksel gelişimini sağlayacak işlere zaman ayıramadığı, uzman antrenörlerle yetiştirilmediği ve bu nedenlerle de başarısız olunması muhtemel bir organizasyona gidilmesinin itibar kaybı yaşatacağı noktasından hareketle eleştirilerini dile getirmişlerdir. Bir diğer eleştiri ise bu olimpiyatlar için ayrılan ödenekle ilgilidir. Yeni kurulan ve geçmiş dönemden kalan birçok ekonomik sorunu çözmek zorunluluğu olan devletin vermiş olduğu ödeneğin, başka acil ihtiyaçlarda kullanılmasının daha doğru olacağı düşüncesi ve olimpiyatlara katılımdan amacının Paris seyahati olduğu, hükümetten talep edilen paranın lükse harcanacağı eleştirilerin temel noktasını oluşturmuştur³¹.

Nihayetinde, Türkiye 4 Mayıs-27 Temmuz 1924 tarihleri arasında Fransa'nın başkenti Paris'te gerçekleştirilen olimpiyatlara 41 erkek sporcu ile katılmış, fakat bu oyunlarda bir başarı gösterememiştir³².

Futbol takımı tek maç eleme sisteminin uygulandığı maçta Çekoslovakya'ya 5-2 yenilerek elenmiştir. Güreş dalında olimpiyatlara katılım için seçilen dokuz kişiden ancak beşi müsabakalara katılabılmış ve bu güreşçilerde finallere kalamadan elenmiştir. Atletizmde ya elemeleri geçememiş ya da hangi branşta yarışacaklarının yarış komitesine zamanında bildirilmemiş olmasından dolayı yarışmalara katılım hakkı elde edememişlerdir. Bisiklet dalında da özel yarışma bisikletleri sağlanamadığından yarışmalara katılamayan Türk sporcuları, halter ve eskrim dalında da bir başarı gösterememişlerdir³³.

Paris olimpiyatlarında sportif başarısızlığa rağmen olimpiyata katılım, yeni Türkiye Devleti'nin tanıtımı açısından önemli bir propaganda vasıtası olmuş, bu da Türkiye'nin bu oyunlardan kazanımı olmuştur. Fakat burada alınan başarısız sonuçlar, olimpiyatlara katılımın hata olduğunu savunan muhaliflerin, başarısızlık noktasındaki eleştirilerini arttırmıştır.

Paris olimpiyatları sonrası TİCİ, ilk genel kongresini 5-12 Eylül 1924 tarihleri arasında Ankara'da, Türk Ocağı binasında gerçekleştirmiştir. Kongreye 13 bölgeden 161 delege katılmış ve kongrede genel merkezin Ankara'ya taşınması kararı alınmıştır. Ayrıca TİCİ bünyesinde yer alan futbol, güreş, atletizm ve bisiklet federasyonlarının yanı sıra halter, boks, tenis, denizcilik, hokey, binicilik, eskrim, nişancılık federasyonlarının kurulmasına da bu kongrede karar verilmiştir³⁴.

31 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 165.

32 <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/25/1>, son erişim tarihi: 06.02.2024.

33 Özdemir, agm., s.735-739; As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 169-171.

34 Aysal, agm., s. 27.

İki olimpiyat arası TİCİ, diğer kongreleri olan ikinci genel kongresini 18 Eylül 1925'te, üçüncü kongresini 28 Eylül-1 Ekim 1926'da Dördüncü Kongresini 3-9 Eylül 1927'de gerçekleştirmiştir³⁵.

Bu süreçte yaşanan önemli gelişmelerden birisi de Türkiye'de olimpiyat denilince ilk akla gelen isim olan Selim Sırrı Tarcan'ın tasfiyesi olmuştur. Tarcan 1927'de TMOK başkanlığından alınmış ve yerine Ali Sami (Yen) Bey seçilmiştir. Bununla birlikte Tarcan IOC Türkiye temsilciliği görevini sürdürmüştür³⁶.

Bu arada 1928 Amsterdam Olimpiyatları'na katılım için Türkiye'nin davet alması üzerine Başbakanlığa olimpiyat programı sunularak izin istenmiş ve verilen izin doğrultusunda 24 Ocak 1928'de olimpiyatlara katılım kararı alınmıştır³⁷.

Bu karar doğrultusunda, 17 Mayıs-12 Ağustos 1928 tarihleri arasında Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da gerçekleştirilen oyunlara, Türkiye 40 erkek sporcu ile katılmış ve bir dördüncülük, bir altıncılık, iki yedincilik ve bir sekizincilik kazanmıştır³⁸.

5 atlet, 4 bisikletçi, 1 halterci, 4 eskrimci, 6 güreşçi ve 20 futbolcu ile katılan olimpiyatlarda Türkiye'nin ilk müsabakası futbolda olmuş, Türk Millî Futbol Takımı 28 Mayıs tarihinde Mısır ile yaptığı mücadeleyi 7-1 gibi farklı bir skorla kaybetmiştir. Bu yenilgi dört yıl önceki olimpiyatlarda yaşanan Çekoslovakya yenilgisi gibi hoş görüyle karşılanmamış ve futbol takımının haysiyet divanına verilmesine kadar ulaşan tartışmalara yol açmıştır³⁹.

Futbolda ileri düzeydeki bazı ülkelerin, profesyonellik-amatörlük tartışmaları sonucu olimpiyatlara takımlarını göndermediği bu olimpiyatlarda, çok güçlü rakiplerin olmamasından dolayı başarı beklenmiş, fakat Mısır'a karşı alınan ağır mağlubiyet, futbol kafilesi ülkeye dönmeden tartışmaların başlamasına neden olmuştur. Bu tartışmaların etkisi ile TİCİ yetkilileri de harekete geçmiş ve muhtemelen, üzerindeki baskıyı azaltmak, kamuoyunda oluşan tepkiyi dizginlemek amacıyla, olimpiyata katılan futbol kafilesi hakkında bir haysiyet divanı oluşturmuştur. Nihayetinde, bazı futbolculara bir daha

35 Aysal, agm., s. 28.

36 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 172-173.

37 BCA, 180.9.0.0/3.18.4, 24.01.1928.

38 <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/24/1>, son erişim tarihi: 06.02.2024.

39 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 175-176.

milli formayı giymeme cezası verilmiştir. Sonuçta Türkiye, 1924 Paris'ten sonra 1928 Amsterdam Olimpiyatları'nda da katılmış olduğu branşlarda başarılı olamamış, bu başarısızlığın özellikle futbol kafilesinde yaşanan ve diğer kafilelerde de görülen organizasyon bozukluğu ile birleşmesi, TİCİ ile hükümet ilişkilerinde bir kırılma noktasının yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumun sonucu olarak, TİCİ'nin ödeneği hükümet tarafından kesilmiş ve 1930'lu yılların başından itibaren devlet, sporda daha müdahil bir konuma geçmiştir⁴⁰.

Bu dönemde, iki olimpiyat arası dört yıllık süreçte gerek TİCİ'nin eksikliklerini gidermesi ve gerekse de sporcuların yetiştirilmesi için yeter zaman olmakla birlikte ve esasen bir önceki olimpiyatlara nazaran kısmi bir gelişme görülmekle birlikte, Amsterdam Olimpiyatları'nda yaşanan başarısızlık, TİCİ'ye yönelik eleştirilerin dozunu arttırmıştır.

Bu ortam içerisinde, meselenin hassasiyetini gören ve hükümetin bu noktada yakın zamanda harekete geçeceğini hisseden TİCİ başkanı Ali Sami Yen, kendileri ile ilgili olarak alınması muhtemel olumsuz kararları engellemek amacıyla CHP Genel Sekreteri Saffet Bey'e bir mektup yazarak, TİCİ'nin geleceğiyle ilgili alternatif öneriler sunmuştur. Bu öneriler; TİCİ'nin feshi, TİCİ'nin görevinin hükümetin resmî dairelerinden birine verilmesi, TİCİ'nin devlet himayesinin sağlanmasından önceki haline döndürülerek kendi haline bırakılması veya yapılacak bir kongreden sonra Cemiyetin hükümetin daha sıkı ilgi ve kontrolü altına sokulması olarak özetlenebilir⁴¹.

Bu kaos ortamı içerisinde TİCİ'nin CHP'ye ilgi ve bağlılığını daha güçlü hale getirmek için tüzüğünün değiştirilmesine lüzum görülmüş ve buna yönelik düzenleme yapılmıştır⁴².

Ali Sami Yen, 22 Ekim'de basına vermiş olduğu demeçte, spor teşkilatının hükümet desteği olmadan hedeflediği gayeye varamayacağını, Avrupa'dan getirilen antrenörlerin maaşlarının ödenmesinde sorunlar yaşandığını, tahsisat verilmediği için Cemiyet kongresinin toplanamadığını, kongre toplanıncaya kadar görevlerinin başında olmalarının uygun görüldüğünü söylemiş, fakat yaşanan gelişmeler sonucunda Ali Sami Yen TMOÇ reisliğinden, Selim Sırrı Bey de IOC üyeliğinden istifa etmişlerdir. Bu istifalar sonrası, her iki göreve de Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa

40 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 178-179.

41 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 179.

42 BCA, CHP Arşivi 490.1.0.0/1.3.13, 14.11.1929.

getirilmiş ve Paşa bu görevi Haziran 1933'te sağlık sorunları nedeniyle istifa edene kadar sürdürmüştür⁴³.

TİCİ'nin beşinci kongresi, 2 Ocak 1931 tarihinde Ankara'da CHP toplantı salonunda gerçekleştirilmiş, bu kongrede federasyon sayılarında değişikliğe gidilmiş ve hokey, boks ve tenis federasyonları kaldırılmıştır. Futbol, eskrim, denizcilik, güreş ve atletizm federasyonları faaliyetlerine devam ederken binicilik, kızakçılık, dalgıçlık, uçuculuk ve atıcılık gibi spor dallarının, "Ordu Sporları Federasyonu" ismi altında bir araya getirilmesine yönelik kararlar alınmıştır. Kongrede Ali Rana (Tarhan) Bey, Genel Merkez Heyeti Başkanlığı görevine seçilmiştir⁴⁴ ki 1931'den sonra yeniden ilgilenilmeye başlanan teşkilatın, Ali Rana Tarhan'ın başkan olduğu bu dönemini Burhan Felek, teşkilatın ikinci kuruluş devresi olarak tanımlamıştır.

TİCİ'nin, 20 Haziran'da altıncı kongresini yaptığı 1932 yılında, ABD'nin Los Angeles şehrinde düzenlenecek olan olimpiyatlara katılım konusunda gerek TİCİ yöneticilerinden gerekse iktidardan net bir açıklama gelmemiştir. Basında çıkan haberlerde, olimpiyatlara Türkiye'nin katılacağı yönünde bir beklenti hâkim olmakla birlikte, gerek 1929 ekonomik buhranının Türkiye'ye olumsuz yansması ve gerekse de son olimpiyatta yaşanan sportif ve idari sorunlar, Türkiye'nin Los Angeles Olimpiyatları'na katılmama kararı almasına yol açmıştır⁴⁵.

Türk sporunda yaşanan bu sorunları çözümlemek isteyen Türk hükümeti, uzun yıllar Alman Devlet Spor Teşkilatı Başkanlığı görevinde bulunan ve 1936 Berlin Olimpiyatları İcra Komitesi Başkanlığını da yürütecek olan Carl Diem'i Türkiye'ye davet ederek kendisinden gençliğin beden terbiyesi ve sporun düzenlenmesi konularında ayrıntılı bir rapor istemiştir. Eylül 1933'te Türkiye'ye gelen Diem, bir inceleme gezisine çıkmış ve bu gezi sonunda 11 bölümden oluşan bir rapor hazırlamıştır. Hükümet, Diem gibi uzmanları Türkiye'ye çağırarak kalmamış, sporda gelişmiş ülkelerin teşkilat yapısını incelemek üzere o ülkelere heyetler de göndermiştir. Bunlar arasında en ayrıntılı çalışmayı yapan heyet, Cevdet Kerim (İncedayı) ve Vildan Aşir (Savaşır) Beylerden oluşan heyettir. İlki 10 Temmuz-20 Ağustos 1933, ikincisi ise 26 Temmuz-1 Eylül 1934 tarihlerinde olmak üzere iki kez Rusya'ya giden heyet, burada yapmış olduğu incelemeler sonucunda ayrıntılı

43 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 179-180.

44 Aysal, agm., s. 28.

45 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 181.

raporlar hazırlamıştır. Heyetin raporlarında, sporun ve beden terbiyesinin, parti prensibi ve devlet programı katiyet ve ciddiyetiyle, halka mal edilmiş olmasına ve Rus sporcularının başarısında devlet himayesinin etkisine vurgu yapılmıştır⁴⁶.

Fakat yurtdışından konunun uzmanlarının getirilmesine, sporda ileri ülkelere heyetler gönderilerek incelemeler yapılmasına, TİCİ'nin yönetimine hükümetin destekleyip, atadığı isimler gelmesine rağmen Türk sporu istenilen seviyeye ulaşamamış, bunun üzerine de spor teşkilatının tümüyle değiştirilmesi görüşü ağırlık kazanmıştır⁴⁷.

2. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın 1936'daki Son Kongresi, Yaşanan Tartışmalar ve İttifakın Türk Spor Kurumuna Dönüştürülmesi

Resmî olarak 1922 yılında kurulan, 1936 yılına kadar 14 yıl boyunca Türk sporunu yöneten ve birinci genel kongresini 5-12 Eylül 1924 tarihleri arası yapan TİCİ bu süre içerisinde sekiz genel kongre yapmıştır. İkinci genel kongresini 18-20 Eylül 1925 tarihleri arası, üçüncü genel kongresini 28 Eylül-1 Ekim 1926 tarihleri arası, dördüncü genel kongresini 3-9 Eylül 1927 tarihleri arası, beşinci genel kongresini 2-8 Ocak 1931 tarihleri arası, altıncı genel kongresini 20-25 Haziran 1932 tarihleri arası, yedinci genel kongresini ise 25-28 Ekim 1933 tarihleri arası yapan TİCİ, son genel kongresini ise 13-18 Nisan 1936 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir⁴⁸.

Bu süreç içerisinde kulüpler arası çekişmeler bölünmelere yol açmış, özellikle 1930'lu yıllarda yaşanan bu tartışmaların ve sporda yaşanan başarısızlıkların etkisi ile gerek CHP yönetimi ve gerekse de devlet üst kadroları, spor kulüplerinin kendi kendilerini yönetemeyecekleri kanaatine varmışlardır⁴⁹. Bu kanaatle ve federatif yapıda spor faaliyetlerini birleştirmiş olması ile Türk sporunda başlı başına bir reform yaratmış olmakla beraber, asli görevi olan kulüplerin ortak faaliyetlerini düzenleme ve yurtda sporu benimsetme ve yayma işini TİCİ'nin başaramamasının da etkisi ile devlet spordaki destekleyici rolüne müdahil vasfını da eklemek mecburiyetinde kalmıştır⁵⁰.

46 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 183-184.

47 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 184.

48 Sunay, *age.*, s. 221-222.

49 Sunay, *age.*, s. 223.

50 Fişek, *age.*, s. 117.

Kulüplerle ilgili bütün kararlarını üçte iki çoğunlukla almak durumunda olan, dolayısıyla da kulüpler arası anlaşmazlıklar neticesinde kulüplerle ilgili karar almakta zorlanan ya da değişen güç dengelerine göre kararları da değişen TİCİ'nin, daha uzun süre Türkiye'nin ulusal spor yönetim organı olarak kalamayacağı, yerini farklı bir yönetsel yapıya bırakacağı, 1930'ların başlarında anlaşılmıştı⁵¹. Tartışmaların ana eksenini, TİCİ'nin birinci öncelikle amaçladığı örgütsel-yönetsel istikrarı bir türlü sağlayamadığı, tüm Türk sporcularını içine alan bir otorite haline gelememesi ve amatörcü yürütülmeye çalışılan spor hizmetinden beklentileri karşılayamadığı oluşturmaktaydı. Bu kargaşa ortamında, işlere çekidüzen verilebilmesi için, sporun yönetiminin kulüplerden alınarak ya doğrudan devlete ya devletin yan-kuruluşlarına devredilmesinin gündeme gelmesi kaçınılmazdı ve bu doğrultuda da 1932 yılı başında Ülkü Dergisi'nde "Sporda Devletçilik" ilkesini savunulmaya başlanmıştı⁵².

Bunun neticesinde kurumun devletin kontrolünde olarak yönetilmesi ve devletin partisine bağlı bir yan kuruluş haline dönüştürülmesi görüşü ağırlık kazanmış olmakla birlikte TİCİ'nin yapısından kaynaklanan ve bir türlü giderilemeyen sorunlar, spor yönetiminde yeni bir örgütlenme arayışını beraberinde getirmiş ve sorunların yeni bir teşkilat ile çözülebileceği inancı TİCİ'nin son kongresinde resmiyete dökülmüştür.

13 Nisan 1936 tarihli gazeteler TİCİ kongresini, İttifakın adının Türk Spor Kurumuna dönüştürüleceği haberi ile birlikte vermiş⁵³ ve ittifakın son olacak, sekizinci kongresi 36 mıntıka ve 231 kulüp delegesinin katılımı ile Ankara Halkevi'nde 13 Nisan 1936 tarihinde saat 11:00'de başlamış ve kongre başkanlığına Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu, asbaşkanlıklara ise milletvekillerinden emekli General Ali Hikmet Ayerdem ve Rahmi Apak seçilmişlerdir⁵⁴. Kongre Başkanı Saraçoğlu konuşmasında; Türkiye'de spor yaşında üç milyon genç bulunduğunu ve harekete geçirmek istedikleri toplumdaki ilk hedeflerinin de bu kesim olduğunu ifade etmiştir⁵⁵. Daha sonra tüzüğü değiştirecek encümenlerin seçimine geçilmiş ve "Genel Merkez ve Federasyonlar Raporlarını Tetkik Encümeni", "Mıntıka Raporlarını Tetkik Encümeni", "Hesapları Tetkik Encümeni", "Dilekleri Tetkik Encümeni", "Nizamname

51 Fişek, *age.*, s. 113.

52 Sunay, *age.*, s. 223; Fişek, *age.*, s. 114.

53 *Ulus*, 13 Nisan 1936, s. 5; *Akşam*, 13 Nisan 1936, s. 2.

54 *Kurun*, 14 Nisan 1936, s. 1, 6; *Akşam*, 14 Nisan 1936, s. 2.

55 *Anadolu*, 14 Nisan 1936, s. 2; *Kurun*, 14 Nisan 1936, s. 1, 6; *Ulus*, 14 Nisan 1936, s. 1, 5.

Encümeni" için üyeler seçilmiştir. Tüzük projesine göre kurumun adı Türk Spor Kurumuna dönüştürülecek ve kurum merkezi ve federasyonlar Ankara'ya taşınacaktır. Yine aynı projeye göre her il bir spor mıntkası olarak kabul edilecektir⁵⁶.

Dönemin TİCİ Başkanı Aziz Akyürek tarafından açılan bu son kongrede, Nizamname Encümeninin başına Cevdet Kerim İncedayı getirilmiştir. Yeni bir nizamname ve yeni bir teşkilatın esaslarını belirleyecek bu encümene, birkaç yıl önce Rusya'daki spor teşkilatlarıyla ilgili incelemelerde bulunan İncedayı'nın başkanlık yapması, TSK adıyla kurulacak olan yeni yapının oluşumunda, İncedayı'nın Rusya incelemelerinin etkili olduğu izlenimini vermiştir⁵⁷.

14 Nisan günü çalışmalarına devam eden spor kongresi, General Ayerdem başkanlığında ikinci toplantısını yapmıştır. Bir senelik iş raporu okunmuş, Türk sporcularının uluslararası yarışmalarda aldığı sonuçlar üzerinde durulmuş ve Türk sporcuların çok çalışması gerekliliği belirtilmiştir⁵⁸. Yine federasyon encümeninin futbol hakkındaki raporu okunmuş ve antrenör azlığından bahsedilerek yeni antrenör getirilmesi temennisinde bulunulmuştur. Federasyonla Ankara bölgesi arasında bir şilt meselesi yüzünden çıkan bir ihtilafta bu toplantıda görüşülmüş, bu görüşmeler sırasında Naşit Hakkı Bey kulüpler arasında bu işe benzer yüzlerce ihtilafın olduğunu söyleyerek o dönemde Türk sporunda yaşanan sorunlara dikkat çekmiştir⁵⁹.

Spor kongresi üçüncü toplantısını 15 Nisan 1936 günü General Ayerdem başkanlığında yapmış, eskrim, bisiklet, denizcilik federasyonlarına ait çeşitli önergeler okunmuştur. Ülkeye bir denizcilik uzmanının getirilmesi, güreşin bütün yurda yayılması için çalışılması, İzmir, Ankara, İstanbul gibi şehirlerde üçer bin kişi alacak genişlikte kapalı salonlar yapılması, bu şehirlerle sınırlı olan eskrim, bisiklet, deniz ve hava sporları teşkilatının genişletilerek bütün ülkeye yayılması, deniz sporları adının su sporlarına çevrilmesi, belediyelerle özel idarelerin sporculara yaptıkları yardımların kanunlaştırılması gibi önergeler bunların arasındadır. Bu toplantıda verilen önemli bir karar da kulüplere mensup bütün sporcuların Türk Kuşu'na üye yapılmalarıydı ki bunun için federasyon tüzüğüne bir madde eklenmesi kabul edilmiştir⁶⁰.

56 *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1936, s. 1, 7; *Ulus*, 14 Nisan 1936, s. 1, 5.

57 *As, İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 184.

58 *Anadolu*, 15 Nisan 1936, s. 2; *Ulus*, 15 Nisan 1936, s. 1, 2.

59 *Kurun*, 15 Nisan 1936, s. 2.

60 *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1936, s. 1, 6; *Kurun*, 16 Nisan 1936, s. 2; *Ulus*, 16 Nisan 1936, s. 1, 6.

Esasen bu önergeler, sporun ülke geneline yayılamadığı, spor dalları için gerekli uzmanların yetersiz olduğu, yeterli spor tesislerinin yapılamadığı, spor ve sporculara yeterli desteğin sağlanamadığı vb. gibi, TİCİ'ye yöneltilen eleştirilerin bir göstergesi idi.

TİCİ kongresinin 16 Nisan'da yapılan toplantısı, sabah General Ayerdem başkanlığında başlamış ve gece 22:30'a kadar sürmüştür. Bu toplantıda dağcılık, kayak, atıcılık ve binicilik federasyonlarının çalışmalarına ait raporlar değerlendirilmiş, özellikle kayak federasyonu encümeninin, kayak sporcularının faaliyetlerinden ve özellikle de Almanya'daki kış sporlarına katılmalarından övgüyle söz etmesi şiddetli tartışmalara sebep olmuştur. Encümen raporunda; Almanya Garmish'te yapılan kış olimpiyatına katılımın, belli bir düzen ve metot içerisinde çalışma sonucu gerçekleştiği ve bu olimpiyatlarda yer alan Türk sporcuları hakkında Avrupa basınında övücü yazılar kaleme alındığı ifade edilmişti. Fakat karşı görüşte olan Muvaffak Menemencioğlu, encümenin iddia ettiğinin aksine Avrupa basınındaki yayınların aleyhimizde olduğunu ve ortada bir başarı ve takdir edilecek bir şey olmadığını söylemiştir. Buna karşın Ankara bölgesi kayak sporları başkanı B.Şükrü Koçak encümen raporu doğrultusunda görüş belirtmiş, Muvaffak ve Şükrü Beyler arasında koridorlarda da devam eden bu tartışmada Şükrü Bey, kayakçılarımızın Almanya'ya derece yapmak için değil, görgülerini arttırmak gayesiyle gittiklerini, bu müsabakalar ile ilgili olarak aleyhte yazılar yanında lehte de yazılar olduğunu, müsabakalara katılan Türk kayakçıların, sakatlanmalarına rağmen Türkiye'yi temsil ettiklerinden dolayı yarışmalardan çekilmediklerini ve bu davranışın takdire şayan olduğunu söylemiştir. Naşit Uluğ ve Rahmi Apak gibi isimlerin de benzer açıklamalarına karşı söz alan Anadolu Ajansı Genel Müdürü Muvaffak Sabri, encümenin raporunu hayretle karşıladığını, sporcuların Almanya'da başarılı olamadığını, böyle olduğu halde encümenin yapılan işleri methetmesine katılmadığını ifade etmiştir. Federasyonlar encümeni üyesi Esat Bey'de federasyon üyelerinin bu konudaki bilgisizliğini dile getirerek, encümene verilen raporlara bakılarak hüküm verilmesini eleştirmiştir⁶¹. Delegelerden bazıları da Türkiye'de henüz yeni olan kış sporlarında, olimpiyatlara katılacak kadar ilerlenmediğini ve federasyonun kayakçılara olimpiyatlara katılım için izin vermesinin hata olduğunu belirtmişlerdir⁶².

61 *Akşam*, 17 Nisan 1936, s. 2; *Kurun*, 17 Nisan 1936, s. 2; *Son Posta*, 17 Nisan 1936, s. 3; *Ulus*, 17 Nisan 1936, s. 1, 5.

62 *Anadolu*, 18 Nisan 1936, s. 2.

Hakikaten de 6-16 Şubat 1936 tarihleri arasında Almanya'nın Garmish-Partenkirchen'de düzenlenen Kış Olimpiyatlarına Türkiye, Ankara Yüksek Ziraat Okulu Beden Eğitimi Öğretmeni Herr Riedel'in girişimleri ilk kez katılmış, yarışmalarda 6 erkek sporcu ile temsil edilen Türkiye, bir varlık göstermemiştir⁶³.

Yine bu toplantı sırasında yaşanan tartışmaların birinde Yusuf Uşak, kendisinin ve iki arkadaşının futboldan anladığını, fakat diğerlerinin neden anladıklarını bilmediğini, sadece iyi taraflardan söz edilen raporlarda, bu gibi sorunlardan bahsedilmediğini söyleyerek eleştirilerini dile getirmiştir. Bu tartışmaların yanı sıra, bazı federasyonlarından istifaların yaşandığı bu toplantı sırasında tüzük encümeninin çalışmalarını tamamladığı ve bir gün sonraki toplantıda kurumun yeni tüzüğünün çıkarılacağı bilgisi verilmiştir⁶⁴.

Spor kongresi 17 Nisan 1936 günü tüzük görüşmelerine devam etmiş, bu arada TİCİ'nin mevcut başkanı B. Aziz Akyürek'in tekrar aday olmayacağı ve genel başkanlığa General Ali Hikmet Ayerdem'in seçileceği söylentileri yayılmıştır⁶⁵. Görüşmeler sırasında Samsun Delegesi Muhittin Bey'in teftiş teşkilatının bozuk olduğu ve müfettişlerin görevlerini layıkıyla yerine getirmedeği eleştirilerine cevap veren ve iddianın doğru olmadığını savunan müfettişlerden Mahmut Bey arasında bir tartışma yaşanmıştır. Yine bugün yapılan görüşmeler sırasında bazı önergeler verilmiş, voleybol ve basketbol federasyonu kurulması ve sporun gelişimi için yeni kurulacak olan heyete spor sahalarının yapılması için direktif verilmesi şeklinde teklifler sunulmuştur. Toplantının üçüncü celsesinde tüzük hakkında söz alan Muvaffak Menemencioğlu, federasyonların görev ve yetkileri hakkında tüzükte açıklık bulunmadığını, federasyonlarından dışarıya karşı Türkiye temsil etme hakkının alındığı ve bunların bir talimat ile yapılmasının doğru olmadığını söylemiştir. Bu eleştirilere encümen adına cevap veren Cevdet Kerim İncedayı da yeni tüzüğün alelacele yapılmış bir iş olmadığını, birçok sporcudan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmış olmasından dolayı da iddiaların gerçeği yansıtmadığını söylemiştir. Saat 22.00'ye kadar devam eden toplantılar sonucunda tüzüğün isim, prensip ve görev kısımlarının görüşmeleri sonuçlandırılmıştır⁶⁶.

63 <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/50/1>, son erişim tarihi: 06.02.2024.

64 *Cumhuriyet*, 17 Nisan 1936, s. 1, 8.

65 *Akşam*, 18 Nisan 1936, s. 2.

66 *Cumhuriyet*, 18 Nisan 1936, s. 1, 8; *Ulus*, 18 Nisan 1936, s. 1, 5.

18 Nisan 1936 günü Rahmi Apak'ın başkanlık ettiği toplantıda tüzük görüşmelerini tamamlayan ve “Türk Spor Kurumu” adını alan spor teşkilatı;

“Partiye bağlılıkları genbaşkurulca hükmi şahsiyetler bulunursa onlar da büyük kurultaya delege gönderebilirler kaydı vardır. Türk sporcuları ve Türk Spor Kurumu, kendisini yurdun kurtuluş ve yeni baştan kuruluşunu temin edici tek ve yüksek siyasal bir tesisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin öz bir çocuğu ve onun bünyesinden bir parça sayar, partinin bu yeni hükmü içinde yurt kurumları arasında ilk girme şerefini kurumumuzun almasının kongremizce karara bağlanmasını teklif ederiz”

Mealinde verilen 40 kadar imzalı bir önergeyi, CHP Genel Sekreterliğine sunulması istemi ile başkanlık divanına havale etmiştir⁶⁷. Cevdet Kerim İncedayı, kurumun başkanlığına General Ali Hikmet Ayerdem ve asbaşkanlığa ise Halit Bayrak Beylerin aday gösterilmesinin kararlaştırıldığını söylemiş ve yapılan seçimler sonrası TSK'nın başkanı emekli General Ali Hikmet Ayerdem olmuştur. Ayerdem başkanlık seçiminden sonra yaptığı konuşmasında; kurumun yolunun CHP'nin yolu, istikametinin de yine CHP'nin göstereceği istikamet olacağını belirtmiştir. Yapılan diğer seçimlerle de futbol, atletizm, güreş, su sporları, dağcılık ve binicilik, atıcılık, tenis, basketbol ve voleybol, eskrim, bisiklet federasyon başkanları seçilmiş ayrıca idari görevliler de belirlenmiş ve yapılan bu seçimler sonrası TİCİ'nin sekizinci ve son kongresi sona ermiştir⁶⁸.

Cumhuriyet Gazetesi “Türk Sporunda Yeni Bir Devir” başlığı altında; TSK'nın başkanlığına General Ali Hikmet Ayerdem ve başkan yardımcılığına ise Halit Bayrak Beylerin seçimini çok isabetli bir karar olarak nitelendirilmiştir. Sporun başına geçen kişinin mükemmel bir idareci, yüksek bir teşkilatçı, disiplinli, dürüst, yapıcı ve kurucu bir şahsiyet, kulüp ve zümre ihtiraslarından uzak, hak ve düzenden ve ülke sporuna hizmetten başka gayesi olmayan bir kişi olması gerektiği ve bu hasletlerin hepsinin Ali Hikmet Bey'de var olduğunu vurgulamıştır. Bugüne kadar kulüpçülük hırsı ile hareket edenlerin “spor yok, kulüp var” anlayışı ile hareket ettiğini, bu yüzden de tüzükten ziyade bu tüzüğü hakkaniyetle ve Türk sporunun yararına uygulayacak olan yöneticilerin önemli olduğunu ve bu anlamda başkanlığına Ali Hikmet Bey'in getirilmesinin, Türk sporunun gelişimi için çok isabetli bir

67 *Akşam*, 19 Nisan 1936, s. 1; *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1936, s. 1, 9; *Kurun*, 19 Nisan 1936, s. 1-2; *Son Posta*, 19 Nisan 1936, s. 1, 11; *Tan*, 19 Nisan 1936, s. 1, 3; *Ulus*, 19 Nisan 1936, s. 1, 6.

68 *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1936, s. 1, 9; *Kurun*, 19 Nisan 1936, s. 1-2; *Tan*, 19 Nisan 1936, s. 1, 3; *Ulus*, 19 Nisan 1936, s. 1, 6.

karar olduğu da belirtilmiştir⁶⁹.

Ali Hikmet Bey'in TSK Başkanlığına getirilmesini çok olumlu bir gelişme olarak nitelendiren Ali Naci Karacan'da "Umumi Spor Kongresi" başlığını taşıyan ve Tan gazetesinde yayımlanan köşe yazısında; spor kongresinin Ali Hikmet Bey'in Türk Spor Kurumu Başkanlığına seçilmesi ile ülke sporu için çok hayırlı bir semere vererek kapandığını belirtmiş ve sporun birçok branşında başarı elde edemememizin temel sebebi olarak, bir usul ve düzenle çalışılması gerekirken işlerin daha çok lafla yürütölmeye çalışılmasını göstermiştir. Eğer böyle olmasaydı bu sekizinci kongrede hala temel sorunlar olarak spor sahalarının yapılması, antrenörler getirilmesi, bölgelere merkezler ve mahalli idareler tarafından para yardımlarında bulunulması, grup halindeki spor yolculuklarında ucuz tarifeler uygulanması gibi istekler dile getirilmezdi diyen Karacan, TİCİ'nin kuruluşundan bu yana geçen süreç içerisinde hala bu ihtiyaçların giderilmemiş olmasını, sporun Türkiye'de ne kadar geri kaldığına ve ne kadar değerli vaktin kaybedilmiş olduğuna delil olduğunu söylemiştir. Sahası olmayan, minderi olmayan, pisti olmayan bir işte spor teşkilatının neyi idare ettiğinin sorgulanacağını da ifade eden Karacan, teşkilatın görevinin öncelikle sporu yaratmak sonra da yarattığı sporu daha da ilerletmek için iyi idare etmek olduğunu söylemiş ve Türk sporunun şimdiye kadar geri kalmasının iki esaslı sebebi olduğunu belirtmiştir:

1. Bir çalışma programının olmaması
2. Genel merkezin başında gerçekçi çalışacak bir unsurun bulunmaması⁷⁰

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın Türk sporunu yönlendirdiği dönem, kulüpler arasındaki çekişmelerin zaman içinde siyasal boyut kazanarak artması ve spor yönetimine genel bir kargaşa ortamının hâkim olmasından dolayı, spor araştırmacıları tarafından, başarısız olarak kabul edilmektedir. TİCİ, gerçekten de bu olumsuzlukları engelleyip, kontrol altına almayı başaramamış, bu durumda kurumun sonunu hazırlamıştır. Ancak burada ifade edilmesi gereken bir diğer nokta ise 1930'lu yılların Türkiye'de önemli dönüşümlerin yaşandığı ve cumhuriyet yönetiminin ekonomi politikalarının "devletçilik" başlığı altında yeni bir yörüngeye oturduğu yıllar olmasıdır. İşte bu ideolojik ortam, sporun kulüplerin, kişilerin malı olarak görülmesine ve sporun, kulüpler tarafından yönetilmesine uygun değildir. Ekonomide devletçilik, spora "sporda devletçilik" olarak yansımış ve bu görüş daha önce

69 Cumhuriyet, 20 Nisan 1936, s. 3.

70 Ali Naci Karacan, "Umumi Spor Kongresi", Tan, 19 Nisan 1936, s. 1, 3.

de ifade edildiği gibi halkevlerinin yayın organı olan Ülkü dergisinde yoğun bir biçimde savunulmuştur⁷¹.

Bu yönelim, CHP'nin 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında gerçekleşen Dördüncü Büyük Kurultayı'nda CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in 1935 Parti programını açıklayan konuşmasında net olarak görülmektedir. Peker bu konuşmasında:

“Arkadaşlarım; yeni programın göze çarpan ve kendini duyuran başlıca farkı yeni Türkiye’de zaten baştan beri devletle bir ve beraber çalışan Cumhuriyet Halk Partisi varlığının, devlet varlığı ile birbirlerine daha sıkı surette yaklaşmasıdır” diyerek parti-devlet bütünleşmesini dile getirmiş ve konuşmasının devamında CHP'nin ana vasıfları olan 6 Ok'un program onaylandıktan sonra, devletin de vasıfları olacağını bildirmiştir⁷².

Peker yine aynı konuşmasında: “Türk gençliğinin başı onları temiz bir ahlak, yüksek bir yurt ve inkılap aşkı içinde toplayacak milli bir teşkilata bağlanacaktır...Türkiye’de spor teşkilatı bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir”⁷³ sözleri ile de spor teşkilatında yaşanacak dönüşüm ve bir bakıma teşkilatın CHP’ye bağlanacağı mesajını da vermiştir.

Sporda, özellikle de futbol ve güreşte alınan her yenilgiden sonra, dönemin basının spor sayfalarında, aynı basının ekonomi haberlerinde yer alan ve “ekonomiyi özel teşebbüse bırakırsan işte böyle olur”, “zaten devlet serbest piyasa ekonomisine bu kadar karıştığı için bunlar oldu” tartışmalarına benzeyen ve “özel girişimcilik-devletçilik” tartışmasının spordaki yansıması olan, TİCİ’ye atıfta bulunan yazılara rastlanmaktadır. Devletçiliği veya özel teşebbüsü savunan kişiler, spora da bu bakış açılarından yaklaşmışlardır. Örneğin; TİCİ’nin kurucularından Burhan Felek, sporu şahısların ve özel teşebbüslerin malı, TİCİ’yi de ülkedeki ilk ve son normal amatör spor teşkilatı olarak görürken, sporda devletçiliği savunan Behçet Kemal Çağlar ise TİCİ’yi kapatan kararı, sporda çeteciliğe son veren ve Türk sporunun Misak-ı Millisini oluşturan bir karar olarak değerlendirmiştir⁷⁴.

71 Akgül, agm., s. 216.

72 *CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası*, 9-16 Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s. 45; Işıl Çakan, *Konuşunuz Konuşturunuz, Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004, s. 61.

73 *CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Gör...*, s. 72-73; Taha Parla, *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Kemalist Tek-Parti ideolojisi ve CHP’nin Altı Ok’u*, C 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 77.

74 Fişek, age., s. 104-105.

Sonuç olarak, TİCİ'nin son kongresinde TİCİ feshedilerek teşkilatın adı Türk Spor Kurumu'na dönüştürülmüş ve kurumun doğrudan doğruya CHP'ye bağlanması için başvuruda bulunulmuştur. Bu talebin CHP tarafından kabulü ile TSK resmen CHP'ye üye bir teşkilat haline gelmiş ve 29 Ekim 1936'da ülke çapında yapılan törenlerle CHP'ye katılmıştır⁷⁵.

Türk sporundaki temel problemleri ve çözüm önerilerini dile getiren ve TİCİ'nin kapatılmasından yaklaşık bir yıl sonra Nasuhi Baydar tarafından kaleme alınan ve "Sporumuzun Bugünü ve Yarını" başlığı ile 9 Temmuz 1937'de Ulus Gazetesinde yayımlanan köşe yazısında Baydar; Türkiye'de sporun köksüz bir ağaç, temelsiz bir bina gibi ters kurulmuş olduğunu ve Türk sporunun yalnız kulüplere dayandığını ve bundan dolayı da sporda istenen başarının sağlanamadığını ifade etmiştir. Baydar sporda başarı için de birtakım öneriler de sunmuş ve bunları; beden terbiyesi enstitüleri açarak öğretmen yetiştirmek, bütün derecelerdeki okul programlarına Fransa'nın yaptığı gibi haftada en az beş saat beden terbiyesi dersi ve açık hava oyunları koymak, okul müsabakaları tertip etmek, okul kulüpleri kurmak, kurulu olan kulüplerin yanında yenilerinin kurulmasını teşvik etmek ve spor sahalarını çoğaltmak olarak sıralamıştır⁷⁶.

Türk spor yönetiminde "ara rejim", "geçiş dönemi" gibi isimlerle de anılan bu dönem TSK'nın, iktidardaki tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağımlı bir çalışma düzeni içinde faaliyetlerini sürdürdüğü için yarı resmi bir nitelikte, bir bakıma parti ile devlet arasında bir yönetimi ifade etmiştir⁷⁷. TSK'nın CHP'ye bağlanması ile de TİCİ döneminde gerekli görüldüğünde destek verilen ve müdahalede bulunulan spor alanı, parti-devlet bütünleşmesi çerçevesinde, artık tamamen partinin kontrolüne geçmiştir⁷⁸. Bu durum da, CHP örgütlerinin ve halkevlerinin bundan sonra spor yönetimine aktif olarak katılmasını beraberinde getirmiştir. CHP il başkanları, spor bölgeleri başkanlıklarına atanmış ve spor böylelikle disipline edilmeye çalışılmıştır. Halkevlerinin bu konudaki işlevi ise kurulu kulüplerin bulunduğu yerlerde bu kulüpleri denetlemek, kurulu kulüplerin bulunmadığı yerlerde ise "İdman Yurdu" adlı kulüpleri yaşama geçirerek, sporun ülke çapında yayılmasını sağlamaya çalışmak şeklinde özetlenebilir⁷⁹.

75 Sunay, *age.*, s. 223.

76 Nasuhi Baydar, "Sporumuzun Bugünü ve Yarını", *Ulus*, 9 Temmuz 1937, s. 2.

77 İmamoğlu, *agm.*, s. 5.

78 As, *İktidar-Spor Kurumları İlişkileri...*, s. 184-185.

79 Akgül, *agm.*, s. 217.

Bu dönem içerisinde TSK'nın görevi; Türkiye'de sporun millî ve fennî esaslara göre yayılmasına ve yükselmesine çalışmak ve Türk sporculuğunu yurt içinde ve dışında temsil etmek olarak belirlenmiş ve TSK'nın prensipleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

1. TSK, Türk devriminin esaslarını ve millî onuru, kendisine gideceği yolu gösteren bir ışık olarak tanır.
2. TSK'nın bütün teşkilatları ve üyeleri birbirlerine kardeşlik bağı ile bağlıdır. Kurumun parolası: Hepimiz birimiz ve birimiz hepimiz içindir.
3. TSK sporcuları her yerde, Türk bayrağının ve Türk sporculuğunun yüksek şeref ve haysiyetini taşıdıklarını unutmamalıdır. Türk sporcuları, Türklüğün büyük faziletlerinin temiz bir örneği olacaklardır.
4. TSK yalancılığın, kıskançlığın, hilekarlığın, vatandaşlara düşmanlığın en büyük düşmanıdır.
5. TSK Türk sporculuğu için büyük hizmetleri görülen, büyük yardımları dokunan vatandaşları ve sporcuları saygı ile överek anar⁸⁰.

Fakat sporun kulüplerin yönetiminden alınıp, devlet yönetimine verilmesi aşamasında bir geçiş dönemi olarak nitelendirilebilecek bu dönemde temel sorunlar, bir önceki dönemle aynı olmuştur. Kulüpler arasındaki çekişmeler sürmüş, spor yönetimine yine kargaşa egemen olmuştur. Türk sporundaki mevcut sorunları ortadan kaldırmak amacıyla kurulan ve 1936-1938 yılları arası faaliyet gösteren TSK da bu sorunlarla baş edememiştir. CHP'ye üye bir teşkilat olarak siyasi bir anlam taşıması, spordaki her başarısızlık ve sorunun CHP'ye yansması ve mal edilmesi üzerine TSK yetkilileri, Türk sporunun politika dışı ve mali imkanlarla donatılmış yetkilere sahip bir teşkilat eliyle yürütülmesi gerekliliğine, dönemin yetkililerini inandırmıştır. Bunun sonucu olarak ve o yıllarda Batı ülkelerinde spor yönetiminin, millî eğitim ve sağlık işleri gibi devlet tarafından gerçekleştirilmesi örneği doğrultusunda TSK, 16 Temmuz 1938 tarihinde başbakanlığa bağlı "Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü"ne dönüştürülmüş ve başbakanlığa bağlı bu genel müdürlük vasıtasıyla Türk sporu devletin yönetimi altına girmiştir⁸¹.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'ndan Türk Spor Kurumuna oradan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'ne uzanan süreci değerlendiren ve 1940 ve

80 BCA, CHP Arşivi 490.1.0.0/1108.45.1, 05.05.1936.

81 Sunay, *age.*, s. 223; Akgül, *agm.*, s. 217.

1942’de yayımlanan iki köşe yazısının birincisinde Hakikat gazetesi, Türk spor teşkilatının kısa bir tarihçesini vererek, yarım asır öncesi geleneksel sporlar dışındaki sporların Türkiye’de gençlik arasında revaç bulunduğunu fakat metodolojik olarak eksikliklerinin bulunduğu belirtmiştir. Bu dönemde kulüpler kurulmuş olmakla birlikte, resmi bir otorite eksikliği hissedilmiş ve nihayetinde İstanbul kulüplerinin katılımı ile 1922 yılında Türkiye’de sporu yaymak, çeşitlendirmek, içeride ve dışarıda Türkiye’yi temsil etmek gayesiyle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın, Atatürk’ün himayesi ve İsmet İnönü’nün fahri başkanlığı altında kurulduğu belirtilmiştir. 1936 yılında dönemin şartlarına uygun daha geniş bir tüzüğe ihtiyaç duyularak yapılan yeni tüzük ile Cemiyetin adının TSK’ya çevrildiği ve CHP’ye doğrudan doğruya bağlı bir parti teşkilatı haline dönüştürüldüğü ve bu tarihten itibaren CHP’nin yakın ilgisi altında daha verimli çalışmaya başlamış olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber ülkede spor faaliyetlerini TSK gibi amatör bir teşkilatın tam anlamıyla karşılayamadığını ifade eden gazete, bu işin daha kapsamlı ve daha resmi bir mahiyette yürütülebilmesi için başbakanlığa bağlı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün kurulduğunu belirtmiştir⁸².

1942’de yayımlanan, “Bizde beden terbiyesi” başlığını taşıyan ve Burhan Felek tarafından kaleme alınan köşe yazısında ise TİCİ’nin kurulmasından sonra katıldığı Paris Olimpiyatlarında yaşanan başarısızlığa yönelik eleştirilerin henüz çok yeni olan spor teşkilatına bir sarsıntı geçirttiğini belirten Felek, bundan sonra amatör bir teşkilat olarak ve hiçbir resmi müdahale olmadan çalışan teşkilata yönelik eleştirilerin, 1928 olimpiyatlarında özellikle futbolda Mısır’a karşı alınan 7-1’lik mağlubiyet sonrası yeniden alevlendiğini ve bu durumda teşkilata yönelik itimatsızlığı arttırdığını ve hatta bundan dolayı hükümetin her sene TİCİ’ye vermekte olduğu 30-40 bin liralık tahsisatı kestiğini belirtmiştir. Bu tarihten sonra TİCİ’nin parasız ve Hükümetin ilgisinden yoksun bir şekilde 2-3 sene zorluklar içerisinde faaliyetini sürdürmeye çalıştığını, 1931’de Ali Rana Bey TİCİ başkanı olduktan sonra ittifaka yönelik ilginin yeniden arttığını söyleyerek bu tarihi, ittifakın ikinci kuruluşu olarak değerlendirmiştir. Bu durumun 1936 yılında ittifakın TSK’ya dönüştürülüp, CHP’ye bağlanmasına kadar devam ettiğini fakat bu yıl katılan Berlin Olimpiyatları sonrası aynı tartışmaların yaşanarak, 1938 yılında çıkarılan Beden Eğitimi Kanunu ile devletin spor teşkilatlarını doğrudan doğruya kendi idaresi altına aldığını belirtmiş ve bu süreci şu şekilde evrelere ayırmıştır:

82 *Hakikat*, 29 Ekim 1940, s. 5.

1922-1928 Hükümet desteği ile özel teşkilat devresi

1928-1931 Tamamen ihmal edilmiş devre (Fetret)

1931-1936 Şahsi yollarla Parti kontrolü (İttifakın ikinci teşekkülü)

1936-1938 CHP'ye bağlanmış (TSK)

1938-1942 Devlet tarafından idare (Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü)⁸³

TİCİ kurucularından Burhan Felek'in yıllar sonra belirttiği gibi, parti politikası, hele partili kimselerin şahsi hırs ve emelleri spora karışınca, partili spor teşkilatı ancak iki sene gidebilecek, spordaki her olumsuz hadise partiye sıçrayacak, parti bu yüzden sporu bünyesinden atmak isteyecek, ama bu sefer de serbest bırakmayıp hükümete bağlayacaktır⁸⁴.

Sonuç

1922 yılında sporun Türkiye geneline yayılması ve gelişimi amacıyla, Avrupa'daki benzerleri gibi, tüm spor organizasyonlarını federatif bir yapıda birleştirerek kurulan, 1936 yılına kadar 14 yıl boyunca Türk sporunu yöneten Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, bu süreç içerisinde kulüplere dayalı yapısından kaynaklanan sorunlar, örgütsel-yönetimsel yapısını tam anlamıyla oturtamaması, istikrarı sağlayamaması nedenleriyle sporun ülke geneline yayılması, çağdaş usullerle tatbik edilmesi ve sonucunda sportif başarılar elde edilmesi gibi kendisinden beklentileri karşılayamamıştır.

Bu süreç içerisinde spor dallarına ait federasyonlar kurulmuş, bunlar uluslararası spor birliklerine üye olmuş ve yurt dışında çeşitli müsabakalara katılım sağlanmış olmakla birlikte özellikle Türkiye'nin bu süreçte katıldığı olimpiyatlarda aldığı başarısız sonuçlar TİCİ'ye yönelik eleştirilerin artmasına yol açmıştır. Bundan başka, kulüpler arasındaki çekişmelerin zaman içinde siyasal boyut kazanarak artması ve kulüpler ile federasyonlar arasındaki ihtilaflar da göstermektedir ki TİCİ, tüm spor kulüplerinin itibar ettiği bir otorite haline gelememiş, kulüpler arası çekişmelerle yıpranmış, sportif başarısızlıklar sonucu da eleştiriler artmış ve TİCİ'nin bu kargaşa ortamını sona erdirememesi, duruma hakim olamaması üzerine de gerek CHP yönetimi ve gerekse de devlet üst kadroları, spor kulüplerinin kendi kendilerini yönetemeyecekleri kanaatine varmış ve bu doğrultuda spor faaliyetlerine devletin müdahalesi gündeme gelmiştir.

83 Burhan Felek, "Bizde beden terbiyesi", *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1942.

84 Fişek, *age.*, s. 118.

Tabi bu durumu, sadece TİCİ'nin kendisinden beklentileri karşılayamaması ile de açıklamak mümkün değildir. O yıllar, Türkiye'de önemli dönüşümlerin yaşandığı ve cumhuriyet yönetiminin, devletçilik politikasını uyguladığı döneme tesadüf etmiştir ki ortam, sporun özel teşebbüsün yürüteceği faaliyetler olarak görülmesine ve kulüplerin kendileri tarafından yönetilmesine uygun değildir. Türk sporunun devlet mekanizması dışında özel kulüplerin oluşturduğu bir teşkilata bırakılmış olması o dönemde Türk sporundaki başarısızlığın temel sebebi olarak gösterilmiştir. Nihayetinde CHP tarafından o dönemde uygulanan devletçilik politikası spora "sporda devletçilik" olarak yansımış ve bu düşünce doğrultusunda da CHP sporu kendi kontrolü altına almıştır.

Fakat Türk Spor Kurumu adını alan spor teşkilatı da ancak iki yıl kadar faaliyet gösterebilmiş, kurumun CHP'ye üye bir teşkilat olarak siyasi bir anlam taşıması, spordaki her başarısızlık ve sorunun CHP'ye yansımaları ve mal edilmesine yol açmış, bunun üzerine de Parti sporu kendi bünyesinden atarak devlet idaresine bırakmıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 180.9.0.0/3.18.4, 24.01.1928.

BCA, 30.10.0.0/144.34.3, 16.02.1924.

BCA, 30.18.1.1/8.46.5, 16.01.1924.

BCA, 30.18.1.1/8.47.14, 16.01.1924.

BCA, CHP Arşivi 490.1.0.0/1.3.13, 14.11.1929.

BCA, CHP Arşivi 490.1.0.0/1108.45.1, 05.05.1936.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, BEO. 4710/353224, 15 Kanunusani 1338.

BOA, DH. HMŞ. 4.4, 5 Kanunuevvel 1337.

Telif ve Tetkik Eserler

Akgül, L. Hilal, “Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından: Burhan Felek”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 17, S. 49, 2001, s. 203-236.

As, Efdal, “İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı Olimpiyatlar (1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin)”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Y. 12, S. 24, 2016, s. 156-204.

....., “İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bir Uluslararası Entegrasyon Örneği Olarak Modern Olimpiyatlara Katılım”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 59, 2016, s. 1-49.

Aysal, Necdet, “Meşrutiyetten Cumhuriyete Mustafa Kemal Atatürk ve Spor”, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C. 21, S. 100. Yıl Özel Sayısı, 2023, s. 19-32.

C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, 9-16 Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

Çakan, Işıl, *Konuşunuz Konuşturunuz, Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz, Otopsi Yayınları*, İstanbul 2004.

Ertekin, Ferdi, “Mutlak Monarşi’den Cumhuriyet’e Türkiye’de Spor Anlayışının Evrimi”, *Akademik Hassasiyetler*, C. 10, S. Cumhuriyet Özel Sayısı, 2023, s. 172-196.

Evcin, Erol, “Atatürk’ün Spora ve Sporculara Bakışı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C 33, S. 55, 2014, s. 303-378.

Fişek, Kurthan, *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985.

Günay, Nejla, “Osmanlı Devleti’nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü”, *Belleten*, C 81, S. 292, 2017, s. 917-946.

İmamoğlu, A. Faik, “Türkiye’de Sporun Yönetsel Yapısı İçinde Spor Federasyonları”, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C 16, S. 2, 2011, s. 3-10.

Özdemir, Nuray, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı İlk Uluslararası Organizasyon: 1924 Paris Olimpiyatları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 51, 2013, s. 717-744.

Parla, Taha, *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Kemalist Tek-Parti ideolojisi ve CHP’nin Altı Ok’u*, C 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Parlakaylıdız, Fatih- Erat, Muhammet, “Atatürk Dönemi Cumhuriyet Halk Partisi’nin Türkiye’de Sporun Teşkilatlanması İçin Yaptığı Bazı Düzenlemeler ve Destekler”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Y. 22, S. 35, 2023, s. 87-110.

Salman Bolat, Bengül, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.

Sunay, Hakan, *Spor Yönetimi*, Gazi Kitabevi, 4. Baskı, Ankara 2021.

Gazeteler

Akşam, 13 Nisan 1936; 14 Nisan 1936; 17 Nisan 1936; 18 Nisan 1936; 19 Nisan 1936.

Anadolu, 14 Nisan 1936; 15 Nisan 1936; 18 Nisan 1936.

Baydar, Nasuhi, “Sporumuzun Bugünü ve Yarını”, *Ulus*, 9 Temmuz 1937.

Cumhuriyet, 14 Nisan 1936; 16 Nisan 1936; 17 Nisan 1936; 18 Nisan 1936; 19 Nisan 1936; 20 Nisan 1936.

Felek, Burhan, “Bizde beden terbiyesi”, *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1942.

Hakikat, 29 Ekim 1940

Karacan, Ali Naci, “Umumi Spor Kongresi”, *Tan*, 19 Nisan 1936.

Kurun, 14 Nisan 1936; 15 Nisan 1936; 16 Nisan 1936; 17 Nisan 1936; 19 Nisan 1936

Son Posta, 17 Nisan 1936; 19 Nisan 1936

Tan, 19 Nisan 1936

Ulus, 13 Nisan 1936; 14 Nisan 1936; 15 Nisan 1936; 16 Nisan 1936; 17 Nisan 1936; 18 Nisan 1936; 19 Nisan 1936

İnternet Kaynakları

<https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/25/1>, son erişim tarihi: 06.02.2024.

<https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/24/1>, son erişim tarihi: 06.02.2024.

<https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/50/1>, son erişim tarihi: 06.02.2024.

